

Штогрін М.М.

студентка;

Аганіна А.О.

*кандидат юридичних наук, асистент,
Запорізький національний університет*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ

Атмосферне повітря є життєво важливим компонентом навколишнього природного середовища, невід'ємною частиною середовища проживання людини, рослин, тварин. За останнє століття негативний антропогенний вплив на цей природний компонент привів до істотного погіршення його якості, що відбивається і на здоров'ї населення, і на стані довкілля в цілому.

На сьогодні створено досить міцну законодавчу і наукову базу для розвитку правової охорони названого природного об'єкта. Вона здійснюється у тому числі з урахуванням тих принципів і основ, що були закладені й закріплені ще законодавством колишнього СРСР, а також вироблених наукою відповідних пропозицій і рекомендацій. Значний внесок у справу вдосконалення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря зробили такі вчені, як М.М. Бринчук, Н.В. Барбашова, А.П. Гетьман, А.І. Жмотов, М.І. Малишко, В.Л. Мунтян, В.В. Петров, В.К. Попов, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга та ін.

Вченими пропонується ціла низка визначень поняття «атмосферне повітря». В.В. Петров визначає атмосферне повітря як «природний об'єкт, що охороняється законом і є газовою оболонкою нашої планети, яка виконує екологічну, економічну й оздоровчу функції». О.Л. Дубовик вважає, що атмосферне повітря є життєво важливим компонентом навколишнього природного середовища; це природна суміш газів атмосфери. В.С. Яковлев характеризує атмосферне повітря як компонент у системі життєзабезпечення життєдіяльності людини й інших організмів. І.І. Каракаш називає його одним із основних компонентів навколишнього природного середовища. В.І. Андрейцев і Г.І. Балюк визначають його одним із основних життєво важливих елементів навколишнього природного середовища [1, с. 56-57]. В національному законодавстві України закріплено визначення атмосферного повітря, а саме в ст.1 Закону України (далі – ЗУ) «Про охорону атмосферного повітря», під яким слід розуміти «життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який є природною сумішшю газів, що знаходиться за межами житлових, виробничих та інших приміщень» [2].

Слід відмітити, що законодавство України про охорону атмосферного повітря є складовою частиною природоресурсового законодавства і підгалуззю, яка входить до складу комплексної галузі – екологічного законодавства України. Основним джерелом атмосферного законодавства є вищезгаданий ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» від 16 жовтня 1992 р., який є оновленою редакцією першого закону в цій галузі від 21 листопада 1981 р. з аналогічною назвою. Особливість цього нормативного акта полягає у тому, що він є безпосередньою основою для організації охорони атмосферного повітря. Крім того, цей закон став певним орієнтиром для

подальшої правотворчої діяльності в окресленій сфері, чітко визначивши її перспективні напрямки.

На думку Ю.С. Шемшученко, атмосферне повітря не може бути об'єктом права власності, оскільки на підставі фізичного стану і специфічних властивостей атмосферне повітря перебуває в постійному русі, перемішуванні, які не піддаються контролю з боку людини і тому неможливо практично здійснювати повноваження володіння і розпорядження цим природним ресурсом [3, с. 391-392]. Як природний об'єкт його також не можна закріпити за певним користувачем. Неможливо також реалізувати право розпорядження атмосферним повітрям, крім як вилучивши окремі його компоненти з природного середовища з метою використання. Тому приналежність атмосферного повітря будь-якому суб'єкту на праві власності – всього лиш декларація, яку неможливо реалізувати чи забезпечити його захист [4, с. 301]. Норми Конституції є основоположними, загальними щодо тих норм, які містяться у спеціальних екологічних законах.

До комплексних екологічних законів, тобто законів, що містять норми про охорону навколишнього середовища, зокрема охорону атмосферного повітря, належить Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. [5]. В останньому у ст. 1 серед завдань законодавства про охорону навколишнього природного середовища зазначено «регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів». Одним із таких є атмосферне повітря.

Належний рівень правового забезпечення у сфері охорони й використання довкілля досягається завдяки оптимальному поєднанню норм вищої юридичної сили та норм, що містяться в актах підзаконного характеру. Значну кількість нормативно-правових актів у досліджуваній сфері складають постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Зокрема, це постанови: «Про затвердження Порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» № 343 від 9 березня 1999 р. (згідно якій до об'єктів моніторингу атмосферного повітря належить атмосферне повітря, у тому числі атмосферні опади та викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря) [6]; «Про затвердження Концепції зменшення обсягів викидів важких металів в атмосферне повітря» № 1291 від 21 серпня 2000 р.; «Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню» № 1598 від 29 листопада 2001 р. тощо. Але незважаючи на досить значну кількість урядових актів у сфері охорони атмосферного повітря, їй досі відсутні документи, що мають передбачити конкретні заходи щодо збереження, поліпшення і відновлення стану атмосферного повітря, регламентувати механізм його правової охорони і головного напрямку останньої – контролю [7, с. 11-14].

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що атмосфероохоронне законодавство має досить розгалужену систему правових засобів, спрямованих на забезпечення охорони атмосферного повітря від забруднення. Але все ж таки, діюча система правової охорони атмосферного повітря в Україні, на мою думку, є недосконалою. Таким чином, слід ліквідувати неузгодженості окремих правових норм, розміщених у різних законах, підзаконних актах в сфері охорони атмосферного повітря. Внаслідок

чого, створити зручності для практичного використання цих норм водночас і для фахових працівників у процесі здійснення ними правозастосовної та іншої діяльності, і для громадян.

Список використаних джерел:

1. Рибачек В. Щодо визначення поняття «атмосферне повітря» в екологічному законодавстві України / В. Рибачек // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 7(139). – 172 с. – Ст. 56-57.
2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 № 2707-ХІІ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>
3. Шемшученко Ю.С. Екологічне право України. Академічний курс: підручник. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.
4. Право довкілля (екологічне право) : навч. посіб. для студ.вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Ващишин та ін.; за ред. П.Д. Пилипенка. – К. : Ін Юре, 2010. – 401 с.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря» від 09.03.1999 № 343 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/343-99-п>
7. Правова охорона атмосферного повітря: практичні аспекти. / За заг. ред. Жиравецького Т.М., Кравченко О.В., Львів: ЕПЛ, 2011. – 120 с.